

Поліна Федоренко,
бакалавриня 4 р. н. кафедри соціології,
Національний університет «Києво-Могилянська академія»
polina.fedorenko@ukma.edu.ua

Тетяна Костюченко,
наукова керівниця,
кандидатка соціологічних наук,
старша викладачка кафедри соціології,
Національний університет «Києво-Могилянська академія»

ВИКЛИКИ ПРОТЕСТУ В УМОВАХ ОБМЕЖЕНОЇ ДЕМОКРАТІЇ, KEYC-СТАДІ МАРШУ РІВНОСТІ 2024

В умовах обмеженої демократії, а у випадку України під час воєнного стану, громадяни стикаються з перешкодами у тому, як саме висловлювати свою громадську позицію. Під час воєнного стану згідно з Законом України «Про правовий режим воєнного стану» (2015) статтею 19 забороняється проведення виборів Президента, виборів до Верховної Ради України та АР Криму, виборів до органів місцевого самоврядування, а також проведення страйків, масових зібрань та акцій. Утім громадяни України все ж можуть висловлювати свою позицію під час воєнного стану у дозволені Конституцією України (1996) способи, а саме:

- направляти письмове звернення до органів державної влади та органів місцевого самоврядування (стаття 40);
- збиратися мирно, без зброї та проводити мітинги і демонстрації, про проведення яких було завчасно попереджено органи виконавчої влади чи органи місцевого самоврядування (стаття 39).

Обмеження права, зазначеного в статті 39, може бути обмежене в умовах воєнного стану, однак станом на зараз мирні зібрання є дозволеними за умови попереднього погодження.

Втім особа, яка хоче мирно протестувати, стикається не тільки з легальними обмеженнями, а й із моральними. Перше, це внутрішнє обмеження про те, що є на часі, а що ні. Друге, це зовнішнє обмеження про те, чи не використає російська пропаганда кейс протесту для того, щоб дестабілізувати ситуацію. На прикладі Маршу Рівності 2024 буде проаналізовано, як саме організатор(к)и створювали марш в умовах наявних легальних і моральних обмежень.

Марш Рівності — це правозахисна хода у Києві, організована громадською організацією KyivPride, на підтримку прав ЛГБТКІ+ спільноти в Україні. Марш Рівності 2024 було проведено вперше за два роки повномасштабного вторгнення. Перед цим його проводили у 2021 році після одного року перерви через пандемію COVID-19 (в той рік Марш відбувався як онлайн-флешмоб (Марш Рівності у форматі онлайн, 2020)).

Легальні обмеження проведення Маршу Рівності

Як уже зазначено, для проведення мирних зібрань потрібне попереднє погодження з органами виконавчої влади або органами місцевого самоврядування. Втім для проведення Маршу Рівності треба не тільки погодження міської влади, а й активна охорона з боку правозахисних органів. ГО KyivPride зверталися до КМДА щодо проведення Маршу Рівності 2024 року у метро, беручи за приклад ХарківПрайд 2022 (Солодовнік, 2022). Це б дало змогу задовольнити безпекові вимоги: наявність поряд укриття, яким можна скористатися у випадку повітряної тривоги, та охорона поліцією.

Однак за тиждень до проведення заходу відбулися зміни у форматі. Деякі суспільні мовники повідомляли про скасування Маршу (Шиканова, 2024), але за чотири дні до самої події ГО KyivPride вийшли з офіційною заявою про те, що Марш відбудеться поряд з метро на вулицях Києва, і кількість осіб на ньому буде обмежена до 500 (Собенко & Прізова, 2024).

У результаті Марш відбувся під охороною поліції на короткому відрізку вулиці Богдана Хмельницького, починаючи від будівлі Музею історії Києва і закінчуючи біля будівлі Академічного театру Лесі Українки (Баранівська & Гончарук, 2024).

Моральні обмеження проведення Маршу Рівності

Для того щоб проаналізувати моральні обмеження, в рамках яких організовувався Марш Рівності 2024, звернімося до концепції «часу нації», запропонованої Ольгою Плахотник і Марією Маєрчик у тексті «Між колоніальністю і націоналізмом: генеалогії феміністичного активізму в Україні» (2019).

Основним гаслом Маршу у 2024 році було «Разом до рівності та перемоги». Організатори та учасники закликали розглянути і прийняти два законопроекти: 5488, який стосується боротьби з дискримінацією на ґрунті ненависті, та 9103, який стосується впровадження інституту зареєстрованих партнерств. Вибір цих двох законопроектів підтверджує домінування концепції «часу нації», коли певні питання пріоритизуються, бо вони є більш дотичними до потреб сучасності, а інші відкидаються, як такі, що є не на часі. Прийняття законопроекту 9103 у наявному дискурсі просувається через апелювання до того, що ця зміна перш за все потрібна військовим, які зараз воюють на фронті. Цей дискурс можна простежити і під час Маршу Рівності 2024 року, коли окрема колона складалася суто з військових і ветеранів (як належних до ЛГБТКІ+ спільноти, так і друзів спільноти), і таким чином легалізувала боротьбу за права ЛГБТКІ+ спільноти, як такої, що є нині і актуальною, і важливою для групи, яка зараз є умовно привілейованою у суспільстві.

Використання питань, які не суперечать «часу нації», є проблематичним, адже в такий спосіб організатори й учасники(ці) Маршу не критикують наявні ієрархічні структури, де певні категорії осіб мають більший доступ до влади та матеріальних ресурсів, ніж інші, а користуються

привілеями однієї категорії для легалізації актуальності розв'язання певних питань іншої, менш привілейованої категорії. Однак проблематичність побудови Маршу й апелювання до актуальних проблем привілейованої групи не тільки дозволяє Маршу «бути на часі», а й робить його менш вразливим до використання російською пропагандою, адже свідчить про об'єднаність суспільства навколо підтримки, хоч і не прямої, військових у боротьби з російською агресією.

Висновок

Попри те, що протестувальники в Україні в умовах воєнного стану стикаються з певними легальними та моральними обмеженнями, проведення протесту є можливим. На прикладі Маршу Рівності 2024 було розглянуто, які саме стратегії використовували організатори та учасники Маршу для уникнення наявних обмежень. Для того щоб проведення Маршу було легальним, організатори попередньо домовилися з міською владою та поліцією про проведення Маршу поряд з укриттям та забезпечення охорони учасників протесту з боку правоохоронних органів. Для роботи з моральними обмеженнями організатори та учасники Маршу заохочували до участі військових, які належать і/або підтримують ЛГБТКІ+ спільноту, та апелювали до впровадження законопроектів 9103 і 5488, які є важливими для військових і відповідно є «на часі», що свідчить про підтримку ЛГБТКІ+ спільнотою, хоч не прямо, військових у боротьбі з російською агресією.

Список використаних джерел

Баранівська, Т., & Гончарук, Л. (2024, червень 16). У Києві відбувся Марш рівності. Суспільне Київ. <https://suspilne.media/kyiv/769305-u-kievi-vidbuvsa-mars-rivnosti/>.

- Конституція України. (1996). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#n4239>.
- Марш рівності у форматі онлайн. (2020, травень 28). Радіо Свобода. <https://www.radiosvoboda.org/a/news-marsh-rivnosti-online/30640028.html>.
- Плахотнік, О., & Маєрчик, М. (2019). Між колоніальністю і націоналізмом: генеалогії феміністичного активізму в Україні. Критика Феміністична. <https://feminist.krytyka.com/ua/articles/mizh-kolonialnistyu-i-natsionalizmom-henealohiyi-feministychnoho-aktyvizmu-v-ukrayini>.
- Про правовий режим воєнного стану. Закон України (2015). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.
- Собенко, Н., & Прізова, В. (2024, червень 12). КиївПрайд 2024: Марш рівності пройде на вулицях Києва, а не в метро. Суспільне Новини. <https://suspilne.media/767047-kiivprajd-2024-mars-rivnosti-projde-na-vulicah-kieva-a-ne-v-metro/>.
- Солодовнік, М. (2022, вересень 25). У харківському метро пройшла акція в межах «ХарківПрайд»: на одного учасника напали. Суспільне Харків. <https://suspilne.media/kharkiv/285396-u-harkivskomu-metro-projsla-akcia-v-ramkah-harkivprajd-na-odnogo-ucasnika-napali/>.
- Шиканова, А. (2024, червень 3). Марша Рівності за права ЛГБТ у київському метро не буде. Що кажуть влада та організатори. РБК-Україна. <https://www.rbc.ua/rus/styler/marsha-rivnosti-prava-lgbt-kiyivskomu-metro-1717428916.html>.